

OBRANA NEOBRANJIVOG

Author: Merdijana Sadović

Branioци okrivljenih za ratne zločine govore o problemima i izazovima s kojima se suočavaju

Hodnici Haskog tribunala ukraseni su plakatima za koje se ne bi moglo reći da su obični. Lako ih je previdjeti, jer se na njima nalazi veliki broj osoba i gusto otisnuti tekst. Na svakom od plakata su fotografije, od kojih su neke u boji, a neke crno-bijele.

Radi se o slikama osoba za kojima se traga zbog ratnih zločina, silovanja i progona, koje se tereti za organiziranje masovnih protjerivanja i ubojstava. Ispod fotografija je telefonski broj za dostavljanje podataka o osumnjicima, kao i obećanje da, ukoliko te informacije rezultiraju hapšenjem, onome tko ih je pribavio slijedi nagrada.

U bivšoj Jugoslaviji, mnogi o optuženicima govore jednostavno kao o "ratnim zločincima".

"Ljudi teze izjednačavanju 'optuženih za ratne zločine' s 'ratnim zločincima', kaže branilac Dzon Dzouns (John Jones). "Oni i ne pomisluju da i za te ljude, sve dok njihova krivica ne bude dokazana, važi pretpostavka nevinosti. A neki od njih su zaista nevini!"

Dzouns je predstavnik jedne relativno rijetke profesije. Obrana osoba osumnjicnih za ratne zločine je pred međunarodnim sudovima advokatima posljednji put bila povjerena prije šest desetljeća, po okončanju Drugog svjetskog rata. U pitanju su bili tribunali u Nirnbergu i Tokiju.

No, jedna od ključnih razlika između tih tribunala i sudova UN-a za bivšu Jugoslaviju i Ruandu jeste napor da se izbjegne sindrom "pobjedničke pravde", koji baca sjenku na sudjenja koja su održana prije nešto više od pola stoljeća.

U tom novom sudskom sistemu, uloga pravnih zastupnika pokazuje se kao najvažnija i umnogome najteža.

PRETPOSTAVKA KRIVICE

Sudjenja za ratne zločine su često duga, pravnički i činjenično teška, ponekad i potresna. Mnoga od njih podrazumijevaju dramatična svjedočenja žrtava i očevidaca počinjenih zločin, a prozeta su i raspravama o povijesnim, političkim i vojnim pitanjima.

Veliki broj optuženika zapravo su politički ili vojni lideri onih balkanskih naroda koji su sudjelovali u ratovima vodjenim tokom devedesetih. Mnogi od njih su u nekom razdoblju među pripadnicima vlastitog naroda bili obožavani – dok su ih na protivničkoj strani mrzili, plašili ih se i osuđivali kao ratne zločince.

Pa ipak, po mišljenju Majkla Karnavasa (Michael Karnavas) – advokata s dvadesetogodišnjim iskustvom u SAD-u – pretpostavka krivice se ne javlja samo na sudjenjima za ratne zločine, nego predstavlja unekoliko prirodnu ljudsku reakciju.

"Kada ste posljednji put, nakon sto ste saznali da je netko uhapšen za silovanje ili ubojstvo, pomislili: 'O,

Boze, jos jedna nevina osoba, nadam se da je nece proglasiti krivom!' To se ne dogadja."

Karnavas je donedavno zastupao Vidoja Blagojevica, bivseg oficira bosanskih Srba koji je osudjen na 18 godina zatvora zbog sudjelovanja u prvom genocidu koji je na evropskom tlu pocinjen nakon holokausta – masakru koji se nad oko 8.000 muslimanskih muskaraca i dječaka odigrao u Srebrenici.

Stovise, pretpostavka krivice se, prema Karnavasovim rijecima, s optuzenika ili optuzene cesto prenosi i na osobe koje im pruzaju pravnu pomoc.

"Ponekad se na advokate gleda kao na puke zastupnike zlocina, a ne kao na pojedince", izjavio je on za IWPR.

I Dzon Dzouns se – kao branilac Namera Orica, ratnog zapovjednika muslimanskih snaga u Srebrenici – prisjeca slicnih iskustava. U nedavnom razgovoru s nekima od predstavnika Haskog tribunala, londonskom je advokatu bilo receno kako "mora da je tesko braniti ratne zlocince".

"Zaista sam bio iznenadjen takvim pristupom", rekao je on.

Medju braniocima na sudjenjima pred sudom UN-a ima i inozemnih, kao i advokata iz bivse Jugoslavije. "Domaci" advokati bolje poznaju povijest regije, politiku i geografiju, a raspolazu i sirom mrezom kontakata. Medjunarodni advokati su u prednosti po tome sto posjeduju vece iskustvo u radu na sluzbenim jezicima suda – engleskom i francuskom – i sto ponekad bolje poznaju proceduru rada Tribunala.

Osim toga, branioci iz zemalja bivse Jugoslavije ponekad se suocavaju s izvjesnim predrasudama. Naime, kod kuće ih mnogi doživljavaju kao heroje.

"Branioци iz bivse Jugoslavije cesto se doživljavaju kao spasioci svojih zemalja", kaze Goran Rodic, branilac iz Crne Gore koji je u posljednjih pet godina bio angaziran u tri haska slucaja.

Ta predrasuda je posljedica toga sto stanovništvo bivse Jugoslavije na optuznice protiv osumnjicениh za ratne zlocine i presude koje im Tribunal izrice gleda kroz prizmu vlastite etnicke pripadnosti.

"VAZNO JE ZVATI SE ERNEST"

Usprkos predrasudama koje prate njihov rad, mnogi branioci uzivaju u pritisku kojem su u Tribunalu izloženi.

Juznoafrički i britanski advokat Rodni Dikson (Rodney Dixon) – koji je sedam godina radio pri uredu tuzilastva, da bi se zatim priključio braniocima – tvrdi: "[Obrana] je zahtjevnija – imate posla s osobom čija je sloboda na kocki, pa su i pritisci i izazovi umnogome jači."

Kao jedan od zastupnika vojnog starjesine bosanskih Muslimana, Amira Kubure, Dikson tvrdi da mu je, dok je radio kao tuzilac, nedostajao kontakt s klijentom – koji predstavlja teziste rada svakog branioca. Najizazovnije je, tvrdi on za IWPR, uloziti sve svoje profesionalne kvalitete u obranu nekog klijenta – a ukoliko branilac to ne ucini, njegov ce sticenic trpjeti izravne posljedice.

Pred Tribunalom se često izricu vrlo teške kazne. General bosanskih Srba, Radislav Krstić, osuđen je na 46 godina za genocid, da bi mu nakon žalbe kazna bila skraćena na 35 godina. Hrvatski general Tihomir Blaskić prvobitno je osuđen na 45 godina, da bi tokom žalbenog postupka obrana iznijela nove dokaze, koji su isli u prilog okrivljenom i nakon čega su suci prvostupanjsku kaznu smanjili na samo devet godina.

Maksimalna kazna koju je moguće izreći pred Tribunalom jeste doživotna robija. No, ona je za sada izrečena samo jednom, na sudjenju Milomiru Stakiću, političkom rukovodiocu bosanskih Srba iz Prijedora, koji je proglašen krivim za ubojstva i zlo djela počinjena tokom 1992. Ta presuda još uvijek čeka na potvrdu pred žalbenim vijećem.

U Tribunalu je na snazi jedinstven hibridni sistem, odnosno kombinacija općeg i građanskog prava. Svi advokati, nezavisno od toga odakle dolaze, moraju se ponasati u skladu s načinom na koji je sistem ustrojen.

Kao doskorašnja braniteljica Momčila Krajišnika – lidera bosanskih Srba kojeg se tereti za genocid – Krisa Lukas (Chrisa Loukas) smatra da hibridni sistem možda i nije najbolje rješenje, s obzirom da je povoljniji za optužbu.

“Branjocima se ponekad čini da smo preuzeli samo ono najgore iz oba sistema i da nam nema pomoći”, kaže ona.

U sistemu općeg prava najvažnija su unakrsna ispitivanja. Tako je i u Tribunalu, pri čemu su advokati iz bivše Jugoslavije navikli na sistem građanskog prava, koji podrazumijeva znatno veću ulogu samih sudaca.

“U Tribunalu branilac igra mnogo važniju ulogu nego što je to slučaj, na primjer, u Srbiji”, kaže advokat Slobodan Stojanović iz Beograda, koji je branio bosanskog Srbina Zorana Žigica – taksistu iz Prijedora, koji je nedavno osuđen na 25 godina zatvora zbog ubojstva i okrutnog postupanja prema muslimanskim zatocenicima logora Omarska.

“U našem [srbijskom] sistemu, advokati su lišeni autoriteta i ovlašteni da postavljaju samo određenu vrstu pitanja, dok smo ovdje u prilici biti mnogo agresivniji”, rekao je on za IWPR.

Spomenuta agresivnost predstavlja mač s dvije ostrice, uslijed čega se braniocima često prebacuje da su, kada je riječ o komunikaciji sa svjedocima, skloni su otići predaleko.

Tuzilac Stiven Vespi (Stephan Waespi) smatra da ubojita i odgovorna unakrsna ispitivanja mogu biti “okrepljujuća i prosvjetljujuća” za sve zainteresirane strane. Vespi, međutim, upozorava na to da bi, posto se na sudjenjima za ratne zločine “u prvom planu nalaze žrtve, među kojima su mnoge pretrpjele najveće gubitke”, svi sudionici sudskog postupka – uključujući i braniocima – s najvećom odgovornošću trebali odnositi prema osobama koje su pristale svjedočiti.

NA CIJOJ STE STRANI?

U Velikoj Britaniji je, pak, na snazi takozvano “cab-rank” pravilo, po kojem su branioci – svidjalo im se to ili ne – dužni braniti svakoga tko im “pripadne”. Ukoliko je za dotični slučaj kompetentan, branilac ima i obavezu prihvatiti ga.

Naravno, primjena tog pravila u Tribunalu (gdje advokati bivaju angažirani na zahtjev klijenata) nije

moguca, ali ga se neki branioci na svoj nacin ipak pridrzavaju.

Tako, na primjer, Rod Dikson tvrdi da mu je potpuno svejedno smatra li da je klijent koga brani nevin ili nije. "Prihvacam slucajeve takvi kakvi su, odmjeravajući dokaze koji postoje protiv neke osobe i na osnovu toga savjetujem svog klijenta", kaze on.

S druge strane, Dzouns istice kako mu je rad u Tribunalu omogucio luksuz da sam bira slucajeve. On je za IWPR izjavio da se sudjenja za ratne zlocine od ostalih razlikuju po tome sto se ticu citavih naroda, a ne samo pojedinaca - te da se ta cinjenica odrazava i na izbor klijenata.

"Moja je stvar hocu li braniti generala bosanskih Srba optuzenog za organiziranje najtezih zlocina pocinjenih prilikom pokusaja stvaranja 'Velike Srbije', ili, na primjer, Bosnjaka koji je organizirao otpor protiv njega i doticnog projekta", rekao je on, dodajuci kako bi se osobno radije opredijelio za drugu mogucnost, buduci da je ona u skladu s njegovim uvjerenjima.

"Na sudjenju u Hagu je svakako pozelnije da su vam stavovi klijenta bliski - to jest, da vjerujete kako se on borio u pravednom, a ne nepravednom ratu.

"Kad to kazem, to ne znaci da svakog svog klijenta ne branim iz sve snage."

Pitanje krivice pred Tribunalom cesto je mnogo kompleksnije od pukog dokazivanja da se zlocin dogodio, jer - na primjer - iziskuje i precizno utvrdjivanje optuzenikove odgovornosti za masovna ubijanja.

Karnavas takodjer smatra da je njegova duznost zastupati svakoga, nezavisno od dokaza koji protiv njega postoje. Ali i precizira da sama "priroda zlocina" itekako moze otezati stvar.

"Moram samom sebi postaviti pitanje jesam li sposoban na najbolji moguci nacin braniti tu osobu", kaze on.

Mada ne mora sumnjati u to da je zlocin pocinjen, advokat moze smatrati da je odgovornost njegovog klijenta mnogo manja od one koja mu se u optuznici pripisuje - tvrdi Karnavas.

Nivo stresa je, medjutim, mnogo visi ukoliko zastupnik ili zastupnica smatraju da je njegov ili njen klijent nevin. "To je prokletstvo", kaze on. "Osjecate ogroman pritisak i strah, jer zelite biti sigurni da je svaka vasa odluka ispravna."

PITANJE RAVNOPRAVNOSTI

Za pojedine braniocce kao nepresusni izvor problema u Tribunalu pojavljuje se i osjecanje nesrazmjera izmedju sredstava koja stoje na raspolaganju tuzilastvu i onih koja su dostupna braniocima.

Vecina haskih optuzenika nije u stanju placati vlastitog advokata, sto znaci da branioci uglavnom bivaju isplacivani iz budzeta suda, koji je za 2005. procenjen na oko 19 miliona americkih dolara. Ali, dok se braniocima honorar za pojedinačni angazman isplacuje odjednom, tuzioci primaju redovnu mjesečnu platu.

Dosadasnji predsjednik advokatske komore pri Haskom tribunalu, Stefan Burgon (Stephane Bourgon), podnio je prošlog tjedna ostavku, zbog nezadovoljstva nizom financijskih problema na koje su branioci ukazali Tajnistvu Tribunala.

“Smatram da pitanje ravnopravnosti za branioce predstavlja stalan izvor frustracije”, kaže Lukasova, koja je ujedno i Burgonova zamjenica.

Tajnistvo pak uporno tvrdi da se princip ravnopravnosti postuje, te da cini sve sto je u njegovoj moci kako bi se sudu dodijelila sto veca sredstva na ime troskova obrane.

Glasnogovornik Tribunala Dzim Lendejl (Jim Landale) smatra da upravo davanje citavog iznosa odjednom predstavlja garanciju nezavisnosti branilaca u odnosu na sud. “Time se osigurava da branioci fleksibilno i slobodno raspolazu fondovima na nacin koji im se cini pogodnim”, rekao je on.

I dok neslaganja u pogledu ravnopravnosti i dalje traju, Dzouns smatra da pojedine razlike idu u prilog obrani.

“Mada tuzilac pomalo lici na Golijata, mi [branioci] smo u prednosti po tome sto smo mobilniji, i u izvjesnom smislu nezavisniji, tako da smo ponekad u prilici brze reagirati i nadmudriti tuzilastvo”, kaže on.

Medjutim, na rad branilaca u Tribunalu pada sjenka prakse “podjele honorara”. Ona podrazumijeva da se optuzenom protuzakonito daje jedan dio ukupne sume koja je predvidjena za obranu, kako bi se on zauzvrat opredijelio za nekog od advokata. Postojanje te prakse, u kojoj navodno prednjace advokati iz bivse Jugoslavije, sami branioci poricu – ali su osoblje Tribunala i pojedini advokati za IWPR potvrdili da se to dogadja.

TRECI STUP PRAVDE

Osigurati okrivljenima najbolju mogucu obranu predstavlja “sustinu praviednosti” – izjavila je Dzudit Armata (Judith Armatta), koja je doskora pratila sudjenje Slobodanu Milosevicu u ime Koalicije za medjunarodnu pravdu. “Bez dobrih branilaca nema pravde”, kaže ona.

Ovo vjerovanje ugradjeno je i u osnovne propise Tribunala. Clan 21 Statuta gotovo u potpunosti ponavlja konvencije UN-a o gradjanskim i politickim pravima, cime se optuzenom jamci pravedno sudjenje.

Na slican nacin prioritete sagledavaju i oni koji se na sudjenjima pojavljuju kao najostriji protivnici branilaca – tuzioci.

“Obrana svih optuzenika predstavlja castan i vrlo vazan zadatak”, tvrdi tuzilac Vespi, dodajuci da je dobra obrana i u prakticnom smislu uvijek korisna – buduci da preispituje dokaze tuzilastva i umanjuje opasnost od gresaka.

I obrana i optuzba su svjesne da se nalaze na braniku ljudskih prava, pri cemu pojedinci smatraju da obrana osoba osumnjicenih za ratne zlocine ujedno znaci i unapredjenje tog koncepta.

“Zapravo, osjecate da ste dio jednog sireg procesa”, kaže Dikson. “Unutar nacionalnog sistema nemate

uvijek taj osjećaj. Ne osjećate uvijek i svuda da ćete pridonijeti izgradnji nečega novog i boljeg, što je tek u nastajanju.”

O ulozi advokata se u sudnicama Tribunala vode neprekidne, a ponekad i dramatične rasprave.

Tako se prošlog ljeta rasplamsala ostra rasprava nakon što je probleme koji su nastali na sudjenju bivšem jugoslavenskom predsjedniku Slobodanu Miloševiću sud pokušao riješiti tako što će mu, protivno njegovoj volji, dodijeliti advokata. Milošević je, naime, odbio komunicirati s imenovanim advokatom, a svjedoci obrane, u znak protesta, nisu se željeli pojaviti pred sudom; na kraju je žalbeno vijeće Miloševiću vratilo pravo da se brani samostalno, dok je na mjestu službenog branioca i dalje ostao kraljicin savjetnik Stiven Kej (Stephen Kay), bivši prijatelj suda (amicus curiae).

Slično se desilo i Karnavas, čiji je klijent zbog neslaganja također odbio svaku dalju komunikaciju s braniocem. Još dvojica okrivljenih – spomenuti Krajisnik, ali i radikalni srpski nacionalista Vojislav Seselj – insistiraju na samostalnoj obrani.

Iako ovakve prepirke izazivaju oštre kritike, one ujedno predstavljaju i potvrdu intenziteta s kojim se razvijaju sve snažniji mehanizmi međunarodnog pravosuđa.

Napokon, kako je Lukasova izjavila za IWPR: “Tribunali će i formalno postati promotri ljudskih prava samo ukoliko ta prava budu zaštitili od onih koji ih navodno krše.”

Karnavas ističe da tribunali ne samo da moraju biti nepristrani, nego ih i ljudi kao takve moraju doživljavati. Poseban doprinos tome daju savjesni branioci: “Tek ukoliko i najkrivljem krivcu osiguramo adekvatno sudjenje i postivanje svih prava, priliku će dobiti i oni koji zaista nisu krivi.”

Merdijana Sadović izvještava za IWPR iz Haga.

Location: [Balkans](#)
[Serbia](#)

Source URL: <https://iwpr.net/sr/global-voices/obrana-neobranjivog>